

PISKAČ ANDREJ IZ LJUBLJANE (ok. leta 1472)

Ferdo Gestrin (Ljubljana)

V petnajstem stoletju poznajo slovenske dežele že dokaj pestro glasbeno dejavnost. Vsekakor se je glasba gojila v samostanih in cerkvah, zlasti v pomembnejših župnijskih in škofijskih cerkvah, kjer so bile tudi že glasbene šole oziroma se je dajal glasbeni pouk. Toda tudi v mestih niso bili brez glasbenega življenja. Prav tako seveda ni dvomiti o glasbeni dejavnosti kmečkega ljudstva.¹ In kakor imamo v tem času na naših tleh komponiste, tako imamo še v večjem številu tudi reproduktivne glasbenike, ki jim je bila glasba poklic; žal jih po imenu le še zelo malo poznamo.

Tudi Ljubljana, ki jo A. Rijavec v 16. stoletju označuje kot »najvažnejše glasbeno središče na Slovenskem«², je že v 15. stoletju poznala take poklicne glasbenike.³ Mednje je prišteti tudi piskača Andreja, Petrovega sina, iz Ljubljane.⁴ Spomladi leta 1472 se Andrej omenja v Fanu, mestu južno od Pesara v Markah, kjer je v tistem času živelo razmeroma zelo veliko Slovanov iz vseh sedanjih zahodnih jugoslovanskih pokrajin in seveda tudi iz Slovenije. V Fano je po vsej verjetnosti prišel neposredno iz Ljubljane, kakor sodimo po njegovi oznaki v listini; bil pa je nedvomno Slovenec. Kdaj se je Andrej naselil v Fanu, moremo iz dosedanjih podatkov, ki jih o njem imamo, samo domnevati. V mestu se je do leta 1472, t. j. do časa, so se omenja, že dobro udomačil in se tudi uveljavil. Tedaj se je namreč pripravljal na poroko z Barbaro, vdovo po Baudiciju, Mihaelovem

¹ D. Cvetko, Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem, Ljubljana 1958, str. 39 sl., 41—46; A. Rijavec, Glasbeno delo na Slovenskem v obdobju protestantizma, Ljubljana 1967, str. 11, 13; isti, Ljubljanski mestni muziki, Muzikološki zbornik II (1966), str. 378; J. Weider, Stara ljubljanska stolnica in njen stavbni razvoj, Ljubljana 1947, str. 68 sl.; R. Egger, Die Reisetagebücher des Paolo Santonino 1485—87, Klagenfurt 1947, str. 84, 87, 95 sl.

² A. Rijavec, Glasbeno delo, o. c., str. 13.

³ Prim. I. Voje, Ljubljčan Franciscus de Pavonibus organist v Dubrovniku leta 1463, Muzikološki zbornik III (1967), str. 16—21.

⁴ Archivio di Stato — Pesaro, Sottosezione Fano, notarska knjiga P. A. Galassi Ff 415—1472 april 18 : Andreas Petri de Lubiana pifarus Magnificorum dominorum priorum.

sinu iz slovanskih krajev (»Domina Barbara vxor olim Baudicij Michaelis de Salice de partibus Sclauonie«). Nevesta mu je kot bodočemu možu za doto tedaj zapisala hišo z dvoriščem in vrtom z vsem premičnim premoženjem (»... dedit et tradidit... Andreo predicto eius sponso ac futuro viro... in dote et dotis nomine ipsius Barbare domum vnam cum cortilis et ortulo...«).⁵ Prav zaradi tega moremo sklepati, da se je v Fano doselil vsekakor že pred letom 1470. Tu je stopil v mestno službo in se označuje kot piskač plemenitih gospodov priorjev mesta Fana. Bil je torej član organiziranega glasbenega telesa, mestnega orkestra, in v njem so bili tudi muziki, ki so igrali na tube.⁶ Andrej je bil torej glasbeno dobro izšolan oziroma je imel veliko prakse, da je v tujem mestu dobil stalno plačano službo glasbenika.

Več nam vir ne pove. Toda že sam podatek, da je piskač Andrej iz Ljubljane okoli leta 1472 prebival v Fanu in tam igral, daje možnost za trditev, da je piskače vsaj kot posameznike v Ljubljani postaviti že v drugo polovico 15. stoletja. Morda pa je že tedaj obstajalo tudi organizirano instrumentalno telo. Vsekakor je Andrej iz Ljubljane doslej najstarejši po imenu znani piskač v Ljubljani in na Slovenskem nasploh.⁷

Poleg tega se nam pri tem podatku poraja misel, ki jo gre zabeležiti ne glede na to, ali jo bo mogoče kdajkoli dokazati ali ne. Gre za naslednje. Nikjer v strokovni literaturi ni bilo izrecno postavljeno vprašanje, odkod bi mogel priti vpliv za nastanek organiziranega instrumentalnega telesa piskačev v Ljubljani, kakor ga srečamo v prvi polovici 16. stoletja. Vsi avtorji, ki so o tem pisali, pa vendar kažejo precej nedvoumno mišljenje, da je pri nastanku kolegija ljubljanskih piskačev iskati le vpliv severnih, nemških dežel. Prav novi podatek o piskaču Andreju iz Ljubljane pa nam daje oporo — seveda ob upoštevanju drugih podatkov — za domnevo, da je mogel pri tem imeti vlogo tudi vpliv iz Italije oziroma konkretno, vpliv mest v Markah. Pri tem morda ne bi niti šlo samo za obrobni vpliv, temveč celo za odločilni vpliv pri formiranju glasbenega telesa piskačev v Ljubljani.

⁵ Prav tam.

⁶ Eden takih je bil »Bartholomeus olim Johannis tubator de dicte ciuitatis Fani«. Glej prav tam, not. knj. P. A. Galassi B f 469 — 1463 jan. 14 in not. knj. D f 428^a — 1469 avg. 31.

⁷ S problemom ljubljanskih piskačev se je doslej ukvarjalo že več avtorjev: T. Elze v MHVK 13 (1863), str. 101 sl.; P. Radicz, Frau Musica in Krain, Laibach 1877, str. 18, 23 sl., 28; I. Vrhovec, Die wohllöbliche landesfürstliche Hauptstadt Laibach, Laibach 1888, str. 149; J. Čerin, Zgodovinski razvoj vojaških oziroma turških godb, Pevec 7 (1927), str. 27; isti, Mestni in deželni trobentači, Zbornik zimske pomoči, Ljubljana 1944, str. 345 sl.; A. Svetina, Ljubljanski mestni piskači in ljubljanski mestni godbeniki, SGR 3/3—4 (1955), str. 28—9, 4/1 (1956), str. 3—5; J. Mal, Stara Ljubljana in njeni ljudje. Kulturnozgodovinski oris, Ljubljana 1957, str. 114; D. Cvetko, o. c., str. 92 sl., 203 sl., 284—6; A. Rijavec, Glasbeno delo o. c., str. 104 sl.; isti, Ljubljanski mestni muziki o. c., str. 37 sl.

Podatki v Fanu kažejo nedvomno, da je tam v drugi polovici 15. stoletja obstajal organiziran glasbeni korpus v službi mestnih samoupravnih organov. Z veliko verjetnostjo moremo trditi, da je bilo podobno tudi v drugih mestih v Markah (Pesaro, Ancona, Fermo, Recanati itd.), s katerimi je bila Ljubljana od konca 15. in vso prvo polovico 16. stoletja v izredno tesnih poslovnih zvezah. Cela vrsta ljubljanskih meščanov je imela v teh mestih stalne trgovske partnerje iz vrst najvidnejših rodbin, s katerimi so sklepali tudi dolgotrajnejše trgovske pogodbe. Posamezni ljubljanski trgovci so se v teh mestih za krajši ali daljši čas naseljevali oziroma so tam prebivali zaradi svojih trgovskih poslov. S temi vezmi so se ustvarjali široki okviri za medsebojno utrjevanje kulturnih povezav in širjenje kulturnih vplivov. O njih na glasbenem področju priča naš piskač Andrej. Dovolj utemeljena pa je tudi domneva, da so ljubljanski meščani, ki so v markizanskih mestih spoznali tamkajšnje glasbeno življenje in glasbene korpuse v službi mestnih organov, prenesli od tam misel o ustanovitvi podobne institucije v rodnem mestu. S širjenjem protestantizma, ki je res prihajal predvsem z nemških dežel, je ta ideja dobivala poglobljeno vsebino. Zato so protestantski meščani, in med njimi so bili tudi mnogi, ki so trgovali v zgoraj omenjenih mestih, mogli biti še v povečani meri neposredni podporniki in celo nosilci razširitve te ideje.

Podatek o piskaču Andreju iz Ljubljane nam torej na prehodu iz srednjega v novi vek odpira nekatere nove poglede v glasbeno življenje v Ljubljani in na Slovenskem sploh.

SUMMARY

Among the musicians of Slovene origin, who were active abroad, the town musician Andreas from Ljubljana is mentioned in the town of Fano, south of Pesaro in 1472. Researches into the origin of town musicians in Ljubljana in the first half of the 16th century mainly point to German examples, while new information — taken in conjunction with other data — justifies the theory that the influence of Italy, especially the concrete influence of towns in the Marche could have played a certain role.